

Міністерство освіти і науки України  
Національний університет водного господарства  
та природокористування  
Кафедра суспільних дисциплін

**07-03-296М**

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ**  
до семінарських занять з навчальної дисципліни  
**«Арт-терапія»**  
для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня  
за освітньо-професійною програмою «Психологія»  
спеціальності 053 «Психологія»  
денної та заочної форм навчання

Рекомендовано науково -  
методичною радою  
з якості ННІЕМ  
Протокол № 6  
від 02.06.2021 р.

Рівне – 2021

Методичні вказівки до семінарських занять з навчальної дисципліни «Арт-терапія» для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня за освітньо-професійною програмою «Психологія» спеціальності 053 «Психологія» денної та заочної форми навчання [Електронне видання] / Шпак С. Г. – Рівне : НУВГП, 2021. – 44 с.

Укладач: Шпак С. Г., кандидат психологічних наук, доцент.

Відповідальний за випуск: Олексін Ю. П., доктор пед. наук, завідувач кафедри суспільних дисциплін.

Керівник групи забезпечення спеціальності Шпак С. Г.

© С. Г. Шпак, 2021

© НУВГП, 2021

## **Вступ**

**Метою** вивчення дисципліни «Арт-терапія» є формування у майбутнього фахівця загальних та професійних компетенцій системи загальної психологічної підготовки. Засвоєння студентами знань про особливості та способи надання психологічної допомогиметодами арт-терапії. Отримання певного власного досвіду професійної діяльності у відповідності з віковими та індивідуальним особливостями людей. Усвідомлення та відчуття закономірностей функціонування людської психіки і набуття навичок активно взаємодіяти та впливати на психіку іншої особистості, враховуючи її потенційні, вікові та індивідуальні психологічні особливості, прогнозувати її поведінку та вчинки тощо.

**Завданнями** курсу є:

- розкрити основні закони та закономірності психічного розвитку людини;
- дати знання про теоретично-методологічні закономірності надання психотерапевтичної допомоги методами арт-терапії;
- з'ясувати зміст та особливості арт-терапевтичних напрямків; – ознайомити студентів з основними методами арт-терапевтичної допомоги;
- формувати знань загально-методологічного характеру та практичних навичок і вмінь проведення сеансів арт-терапії;
- розвинути навички встановлення контакту, партнерської взаємодії, візуальної психодіагностики, конструктивного підходу у вирішенні проблем соціальної взаємодії;
- формування практичних навичок індивідуальної та групової роботи методами арт-терапії.

Вивчення навчальної дисципліни «Арт-терапія» спрямовано на формування таких компетенцій:

*Інтегральна:* здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у сфері соціальної допомоги, що передбачає надання психотерапевтичної допомоги особистості методами арт-терапії.

*Загальні компетентності:* здатність до абстрактного та логічного мислення; здатність діяти на основі етичних суджень; здатність до здійснення комунікативної взаємодії; креативності у виборі методик; здатність навчатися, навчати та самонавчатися.

*Фахові (спеціальні) компетентності спеціальності:* здатність до професійної діяльності у відповідності з віковими та індивідуальним особливостями людей, здатність до встановлення контакту, партнерської взаємодії, візуальної психодіагностики, конструктивного підходу у вирішенні проблем соціальної взаємодії, покращення, корекції та розвитку власної комунікативної компетентності.

**Очікувані результати навчання:** розуміння предмета «Арттерапія», що ґрунтується на визнанні особливостей психічного розвитку людини в процесі діяльності, яка поєднує в собі соціальне і психічне, їхню взаємодію та взаємозв'язок; формування у майбутнього фахівця загальних та професійних компетенцій, системи загальної психологічної підготовки, уміння використовувати психологічні знання при організації психотерапевтичної роботи методами арт-терапії з людьми різного віку вирішення практичних, професійних і наукових завдань, стійке позитивне настановлення на іншу людину та допомогу їй, орієнтуватися у власному досвіді спілкування, що є необхідною передумовою і складовою розвитку психологічної компетентності у міжособистісних взаєминах.

В результаті освоєння дисципліни студент повинен **знати:**

- функції, види, мету і завдання арт-терапії;
- основні категорії та методи арт-терапії;
- основні напрямки арт-терапії;
- порушення психічного розвитку особи та шляхи вирішення цих проблем засобами арт-терапії;
- шляхи організації психотерапевтичної роботи, застосовуючи методи та прийоми арт-терапії.

**вміти:**

- самостійно вивчати та аналізувати спеціальну психологічну літературу;
- планувати та проводити психотерапевтичну роботу з клієнтами, застосовуючи арт-терапевтичні методи;
- володіти навичками проведення психологічного обстеження методами арт-терапії та інтерпретації його результатів;
- підбирати інтерактивні ігри, різноманітні тренінгові вправи методами арттерапії для розв’язання конкретних психологічних проблем;
- застосовувати на практиці методи та прийоми арт-терапії.
- практично використовувати отримані наукові знання;
- володіти методикою індивідуальної та групової роботи методами арттерапії;
- орієнтуватися в різноманітті арт-терапевтичних напрямків, аналізувати та інтерпретувати арт-терапевтичний матеріал;
- підбирати комплекс адекватних арт-терапевтичних методів для діагностики та ефективного розвитку, корекції та терапії;
- створювати власні арт-терапевтичні методики; розробляти авторські арт-терапевтичні тренінги.

## **2. Методичні поради для роботи над дисципліною**

Зміст дисципліни реалізується опануванням трьох блоків: теоретичного, практичного та блоку самостійної роботи.

Напрямами самостійної роботи з вивчення курсу є: вивчення окремих тем та питань, підготовка фіксованих виступів, підготовка до семінарських занять.

Для розуміння студентами змісту курсу, системи семінарських занять та самостійного вивчення, форми підсумкового контролю вказівки містять програму навчальної дисципліни, теми і плани семінарських занять, теми самостійної роботи та вимоги до звіту про її виконання, індивідуальні завдання, питання до модульного контролю, рекомендовану (базову, допоміжну) літературу, інформаційні ресурси.

Для успішної підготовки до семінарського заняття розділ «Плани семінарських занять» містить тему, вид семінарського заняття, методи, які будуть застосовуватись в процесі проведення семінару, мотивацію навчання, мету, актуалізацію опорних знань, план, основні поняття, зміст узагальнення вивченого, завдання для підготовки до семінарського заняття, контрольні запитання до теми та літературу з вказівкою сторінок вивчення відповідної теми.

З метою узагальнення вивченого, успішного виконання вправ, психологічних та контрольних тестів, студентам пропонується опрацювання конспекту лекції, рекомендованої літератури та контрольні запитання.

### **3. Програма навчальної дисципліни**

#### **Модуль 1**

#### **Змістовний модуль 1. Арт-терапія як галузь психології**

##### **Тема 1. Історичний розвиток психотерапії як галузі психологічної науки**

Психотерапія як наука. Арт-терапія як система психологічної допомоги. Моделі психотерапії. Історичний шлях методів допомоги особистості. Особливості та передумови виникнення сучасних напрямків психотерапії.

**Основні поняття:** психотерапія, об'єкт та предмет психотерапії, арт-терапія.

##### **Тема 2. Основні форми атр-терапевтичної роботи**

Індивідуальна та групова арт-терапія. Художні форми роботи і арт-терапевтичні вправи в психологічному забезпеченні професійної діяльності психолога практика. Огляд дослідження застосування арт-терапії в психологічному забезпеченні професійної діяльності психолога практика. Види арт-терапії: ізотерапія, лялько терапія, казкотерапія, фототерапія, музикотерапія тощо. Обмеження в арт-терапії.

**Основні поняття:** ізотерапія, лялько терапія, казкотерапія, фототерапія, музикотерапія.

##### **Тема 3. Діагностичні можливості арт-терапії Терапія дітей та підлітків методами арт**

Оцінка діагностичних параметрів у арт-терапії. Арт-терапія та проєктивний малюнок. Метод творчих інсталяцій. Віннікот «Метод каракулей». Особливості арт-терапевтичної роботи з дітьми. Методичні підходи до арт-терапії дітей та підлітків. Застосування арт-терапії в освітньому процесі. Фототерапія. МАК в психотерапевтичній роботі з дітьми та підлітками.

**Основні поняття:** психодіагностика, психомалюнки, фототерапія, МАК (метафоричні асоціативні карти).

#### **Тема 4. Основи ізотерапії**

Використання психомалюнків, функції психомалюнків в арттерапевтичній роботі. Принципи застосування малюнка у психодіагностиці. Проективні малюнкові методи. Способи інтерпретації психомалюнків в психодіагностиці. Класичні діагностичні засоби. Символізм кольору. Кольорова карта для арт-терапії. Інтерпретація ліній. Індивідуальні та групові форми використання психомалюнків у психокорекції. Специфіка використання психомалюнків в роботі з дітьми. Робота з мандалами.

**Основні поняття:** ізотерапія, проективні малюнкові методи, символізм, психологія кольору, мандали.

#### **Тема 5. Арт-терапевтичний інструментарій**

Графічні арт-техніки. Робота з папером. Прийоми роботи з фарбами, олівцями, фломастерами та допоміжними засобами для них (пензлі, ролики, губки тощо); використання графічних арт-технік у психодіагностичній та психокорекційній роботі. Робота з кольорами. Інтерпретація кольорів в арт-терапії. Спонтанне малювання. Малювання способом відбитків. Арт-техніки роботи з папером. Принципи роботи з папером. Робота з кольоровим папером. Створення колажів.

**Основні поняття:** графічні техніки, спонтанне малювання, малювання способом відбитків, колажі.



## **Модуль 1**

### **Змістовний модуль 2. Основи арт-терапії**

#### **Тема 6. Використання арт-технік в практиці казкотерапії**

Принципи казкотерапії та способи використання у ній арт-технік. Казка як двері до колективного несвідомого, як спосіб контакту з дитячими ресурсами; як вказівка до дії; як засіб «обходу» опору. Архетип і символіка казки. Відомі казкові персонажі, архетипічне значення образів. Казка як архетипічна метафора: діагностичні можливості. Діагностичні критерії в казці. Індивідуальна казкотерапія. Варіанти створення казок, їх діагностичне значення, шляхи інтерпретації. Складання казки метафори на замовлення клієнта. Групова казкотерапія. Конструювання казкових сюжетів у групі. Корекція та діагностика за допомогою казок при роботі в групі. Арт-техніки в психодіагностиці казкою.

**Основні поняття:** колективне несвідоме, казка, архетип, символіка казки, казкові персонажі, архетипічна метафора.

#### **Тема 7. Арт-техніки роботи з піском та глиною**

Історія виникнення піскової арт-терапії. Принципи пісочної терапії. Подання інструкції при роботі з піском. Обладнання для роботи з піском. Піднос: форма, колір, розміри. Матеріали: пісок, вода, предмети пісочниці. Типи предметів, які використовуються в пісковій арт-терапії. Проективна психодіагностика в пісочниці (індивідуальна та групова форми). Карти пісочної арт-терапії. Символіка відбитків на піску та форм з піску. Покази до застосування групової піскової арт-терапії. Основні психодіагностичні «мішені» в груповій роботі. Психокорекція в пісочниці (індивідуальна та групова форми). Прийоми обговорення. Основні способи гри з піском і водою. Психопрофілактика, розвиток і навчання в пісочниці. Робота з глиною, пластиліном. Принципи ліплення.

**Основні поняття:** піскова арт-терапія, пісочниця, проєктивна психодіагностика, символіка відбитків на піску, психокорекція в пісочниці, принципи ліплення.

## **Тема 8. Лялькотерапія та музикотерапія як методи арт-терапії**

Загальна характеристика методу. Форми лялько терапії. Процес лялько терапії (виготовлення ляльок, використання ляльок для емоційного від реагування). Види ляльок для корекційної та розвивальної роботи з дітьми. Основні прийоми роботи із лялькою. Робота з метафоричними картами. Психологічна сутність музичної терапії. Сучасні напрями та методи музикотерапії. Техніки музикотерапії та їх вплив на працездатність людини.

**Основні поняття:** лялько терапія, процес лялько терапії, прийоми роботи із лялькою, метафоричні карти, музикотерапія.

#### 4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Д.ф.	З.ф.
1.	Тема 1. Історичний розвиток психотерапії як галузі психологічної науки	-	-
2.	Тема 2. Основні форми арт-терапевтичної роботи	2	-
3.	Тема 3. Діагностичні можливості арт-терапії Терапія дітей та підлітків методами арт	2	2
4.	Тема 4. Основи ізотерапії	2	2
5.	Тема 5. Арт-терапевтичний інструментарій	2	-
6.	Тема 6. Використання арт-технік в практиці казкотерапії	2	
7.	Тема 7. Арт-техніки роботи з піском та глиною	2	2
8.	Тема 8. Лялькотерапія та музикотерапія як методи арт-терапії	2	-
	Разом	<b>14</b>	<b>6</b>

#### 5. Плани семінарських занять

##### Семінарське заняття № 1

**Тема:** *Історичний розвиток психотерапії як галузі психологічної науки*

**Вид заняття:** семінар-розгорнута бесіда.

**Методи:** бесіда, діагностика знань, перегляд мультимедійних презентацій, психологічне

дослідження, самостійна робота.

**Мотивація навчання:** особистісне і професійне самовдосконалення.

**Мета:** *знати* предмет і завдання, етапи розвитку психотерапії як науки, наукові школи (напрямки) сучасної психотерапії, взаємозв'язки арт-терапії з іншими галузями знання, місце арт-терапії в системі психологічної науки. Історичний шлях методів допомоги особистості. Особливості та передумови виникнення сучасних напрямків психотерапії.

*вміти* здійснювати порівняльний аналіз теорій сучасної психотерапії та арт-терапії, обґрунтовувати доцільність використання методів досліджень.

**Актуалізація опорних знань:** контрольні запитання (тестовий контроль) до теми «Історичний розвиток психотерапії як галузі психологічної науки».

### **План**

1. Психотерапія як наука. Моделі психотерапії.
2. Арт-терапія як система психологічної допомоги.
3. Історичний шлях методів допомоги особистості.
4. Особливості та передумови виникнення сучасних напрямків психотерапії.

**Основні поняття:** психотерапія, об'єкт та предмет психотерапії, арт-терапія.

**Узагальнення вивченого:** виконання вправ, робота з психологічними тестами.

**Завдання для підготовки до семінарського заняття:**

**I.** З метою узагальнення вивченого, успішного виконання вправ, психологічних та контрольних тестів, опрацювавши конспект лекції та рекомендовану літературу, знати відповіді на запропоновані запитання.

### **Контрольні запитання до теми**

1. Дайте визначення психотерапії як галузі психологічної науки.
2. Назвіть етапи розвитку психотерапії.
3. Назвіть наукові напрями, предмет, об'єкт, завдання психотерапії.
4. Охарактеризуйте структуру, функції та основні категорії психотерапії.
5. Охарактеризуйте арт-терапію як систему психологічної допомоги.
6. Охарактеризуйте зв'язок арт-терапії з іншими науками.
7. Охарактеризуйте методологічні засади арт-терапії.
8. Назвіть та охарактеризуйте методи дослідження у арт-терапії.

**II.** Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи відповідно до плану семінарського заняття.

### **Література:**

1. Каліна Н. Ф. Психотерапія : підручник. Київ : Академвидав, 2010. 288 с.
2. Карвасарский Б. Д. Психотерапия. Санкт Петербург : Питер, 2010. 544 с.
3. Копытин А. И. Практикум по арт-терапии / под ред. А. И. Копытина. Санкт Петербург: Питер, 2002. 440 с.
4. Копытин А. И. Руководство по групповой арт-терапии. Санкт Петербург: Речь, 2003. 319 с.
5. Копытин А. И. Системная арт-терапия. Санкт Петербург : Питер, 2001. 117 с.
6. Копытин А. И., Корт Б. Техники аналитической арт-терапии: исцеляющие путешествия. Санкт Петербург : Речь, 2007. 223 с.

7. Лебедева Л. Д. Практика арт-терапии: подходы, диагностика. Санкт Петербург : Речь, 2003. 321 с.
8. Палмад Г. Психотерапия / 2-е изд. Санкт Петербург : Питер, 2003. 160 с.
9. Пурнис Н. Е. Арт-терапия. Аспекты трансперсональной психологии. Санкт Петербург : Речь, 2008. 122 с.

## **Семінарське заняття № 2**

**Тема: Основні форми атр-терапевтичної роботи**

**Вид заняття:** семінар-розгорнута бесіда

**Методи:** бесіда, діагностика знань, перегляд мультимедійних презентацій, психологічне дослідження, самостійна робота

**Мотивація навчання** особистісне і професійне самовдосконалення

**Мета:** *знати* суть арт-терапії, художні форми роботи, арт-терапевтичні вправи в психологічному забезпеченні професійної діяльності психолога-практика, результат психотерапевтичного впливу.

*вміти* визначати поняття арт-терапії в психологічному забезпеченні професійної діяльності психолога-практика.

**Актуалізація опорних знань:** контрольні запитання до теми «Основні форми атр-терапевтичної роботи».

### **План**

1. Індивідуальна та групова арт-терапія.
2. Художні форми роботи і арттерапевтичні вправи в психологічному забезпеченні професійної діяльності психолога практика
3. Огляд дослідження застосування арт-терапії в психологічному забезпеченні професійної діяльності психолога-практика.

4. Види арт-терапії: Ізотерапія, лялько терапія, казкотерапія, фототерапія, музикотерапія тощо.
5. Обмеження в арт-терапії.

**Основні поняття:** ізотерапія, лялько терапія, казкотерапія, фототерапія, музикотерапія.

**Узагальнення вивченого:** виконання вправ, робота з психологічними тестами.

**Завдання для підготовки до семінарського заняття:**

**I.** З метою узагальнення вивченого, успішного виконання вправ, психологічних та контрольних тестів, опрацювавши конспект лекції та рекомендовану літературу, знати відповіді на запропоновані запитання.

#### **Контрольні запитання до теми**

1. Охарактеризуйте особливості застосування індивідуальної та групової арт-терапії.
2. Наведіть приклади використання індивідуальної та групової арт-терапії.
3. Охарактеризуйте художні форми роботи і арттерапевтичні вправи в арт-терапії.
4. Опишіть дослідження застосування арт-терапії в психологічному забезпеченні професійної діяльності психолога-практика.
5. Наведіть приклади видів арт-терапії: ізотерапія, лялько терапія, казкотерапія, фототерапія, музикотерапія тощо.
6. Опишіть основні техніки арт-терапевтичного впливу.
7. Опишіть етапи психотерапевтичного процесу в арт-терапії.
8. Охарактеризуйте обмеження в арт-терапії.

**II.** Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи відповідно до плану семінарського заняття.

### **Література:**

1. Колошина Т. Ю., Трус А. А. Арт-терапевтические техники в тренинге: характеристики и использование. Практическое пособие для тренера. Санкт Петербург : Речь, 2010. 221 с.
2. Копытин А. И. Арт-терапия женских проблем. Москва : Когито-Центр, 2010. 322 с.
3. Копытин А. И. Диагностика в арт-терапии. Метод «Мандала» / ред. А. И.Копытина. Санкт Петербург : 2002. 112 с.
4. Копытин А. И. Практикум по арт-терапии. Санкт Петербург : Питер, 2002. 440 с.
5. Копытин А. И. Руководство по групповой арт-терапии. Санкт Петербург : Речь, 2003. 319 с.

### **Семінарське заняття № 3**

**Тема:** *Діагностичні можливості арт-терапії  
Терапія дітей та підлітків методами арт*

**Вид заняття:** семінар – практикум.

**Методи:** бесіда, діагностика знань, перегляд мультимедійних презентацій, психологічне дослідження, самостійна робота. використання арт-терапевтичних технік на практиці.

**Мотивація навчання:** особистісне і професійне самовдосконалення

**Мета:** *знати* способи інтерпретації психомалюнків в психодіагностиці, особливості арт-терапевтичної роботи з дітьми, методичні підходи до арт-терапії дітей та підлітків.

*вміти* визначати поняття арт-терапевтичної роботи з



дітьми та підлітками.

**Актуалізація опорних знань:** контрольні запитання до теми «Діагностичні можливості арт-терапії Терапія дітей та підлітків методами арт».

### **План**

1. Оцінка діагностичних параметрів у арт-терапії.
2. Арт-терапія та проєктивний малюнок. Метод творчих інсталяцій. Віннікот «Метод каракулей»
3. Проєктивні методи. Способи інтерпретації психомалюнків в психодіагностиці.
4. Класичні діагностичні засоби.
5. Символізм кольору. Кольорова карта для арт-терапії. Інтерпретація ліній.
6. Особливості арт терапевтичної роботи з дітьми. Методичні підходи до арт-терапії дітей та підлітків.
7. Застосування арттерапії в освітньому процесі.
8. Фототерапія. МАК в психотерапевтичній роботі з дітьми та підлітками. Робота з метафоричними картами.

**Основні поняття:** психодіагностика, психомалюнки, фототерапія, МАК (метафоричні асоціативні карти).

**Узагальнення вивченого:** виконання вправ, робота з психологічними тестами, тестовий контроль знань.

**Завдання для підготовки до семінарського заняття:**

I. З метою узагальнення вивченого, успішного виконання вправ, психологічних та контрольних тестів, опрацювавши конспект та рекомендовану літературу, знати відповіді на запропоновані запитання.

### **Контрольні питання до теми**

1. Охарактеризуйте особливості оцінки діагностичних параметрів у арт-терапії.
2. Порівняйте апособи інтерпретації психомалюнків в психодіагностиці.
3. Опишіть Метод творчих інсталяцій. Віннікот «Метод каракулей».
4. Назвіть основні фактори класичних діагностичних засобів.
5. Опишіть поняття «символізм кольору». Кольорова карта для арт-терапії. Інтерпретація ліній.
6. Розкрийте особливості арт-терапевтичної роботи з дітьми.
7. Опишіть методичні підходи до арт-терапії дітей та підлітків.
8. Охарактеризуйте особливості застосування арттерапії в освітньому процесі.
9. Охарактеризуйте особливості застосування фототерапії та МАК в психотерапевтичній роботі з дітьми та підлітками.

**II.** Відповідно до плану семінарського заняття, опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи.

### **Література**

1. Киселева М. В. Арт-терапия в работе с детьми: Руководство для детских психологов, педагогов, врачей и специалистов, работающих с детьми. Санкт Петербург : Речь, 2006. 160 с.
2. Копытин А. И., Свистовская Е. Е. Арт-терапия детей и подростков. Москва : Когито-Центр, 2007. 196 с.

3. Копытин А. И., Свистовская Е. Е. Руководство по детско-подростковой и семейной арттерапии. Санкт Петербург : Речь, 2010. 256 с.
4. Копытин А. И. Системная арт-терапия. Санкт Петербург : Питер, 2001. 122 с.
5. Лебедева Л. Д. Практика арт-терапии: подходы, диагностика. Санкт Петербург : Речь, 2003. 321 с.

### **Семінарське заняття № 4**

**Тема:** *Основи ізотерапії*

**Вид заняття:** семінар – практикум.

**Методи:** бесіда, діагностика знань, перегляд мультимедійних презентацій, психологічне дослідження, самостійна робота, використання ізотерапевтичних технік на практиці.

**Мотивація навчання** особистісне і професійне самовдосконалення

**Мета:** *знати* основні функції психомалюнків в арттерапевтичній роботі, принципи застосування малюнка у психодіагностиці.

*вміти* визначати особливості способів інтерпретації психомалюнків в психодіагностиці.

**Актуалізація опорних знань:** контрольні запитання (тестовий контроль) до теми «Основи ізотерапії».

### **План**

1. Використання психомалюнків, функції психомалюнків в арт-терапевтичній роботі.
2. Принципи застосування малюнка у психодіагностиці.
3. Проективні малюнкові методи. Способи інтерпретації психомалюнків в психодіагностиці. Класичні діагностичні засоби.

4. Символізм кольору. Кольорова карта для арт-терапії. Інтерпретація ліній.
5. Індивідуальні та групові форми використання психомалюнків у психокорекції.
6. Робота з мандалами.

**Основні поняття:** ізотерапія, проєктивні малюнкові методи, символізм, психологія кольору, мандали.

**Узагальнення вивченого:** виконання вправ, робота з психологічними тестами

**Завдання для підготовки до семінарського заняття:**

**I.** З метою узагальнення вивченого, успішного виконання вправ, психологічних та контрольних тестів, опрацювавши конспект лекції та рекомендовану літературу, знати відповіді на запропоновані запитання.

#### **Контрольні запитання до теми**

1. Охарактеризуйте основні положення використання психомалюнків.
2. Опишіть функції психомалюнків в арт-терапевтичній роботі.
3. Розкрийте принципи застосування малюнка у психодіагностиці.
4. Опишіть способи інтерпретації психомалюнків в психодіагностиці.
5. Наведіть приклади роботи з мандалами.

**II.** Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи відповідно до плану семінарського заняття.

## Література:

1. Копытин А. И. Практикум по арт-терапии. Санкт Петербург : Питер, 2002. 440 с.
2. Лебедева Л. Д. Практика арт-терапии: подходы, диагностика. Санкт Петербург : Речь, 2003. 321 с.
3. Палмад Г. Психотерапия / 2-е изд. Санкт Петербург : Питер, 2003. 160 с.
4. Романова Е. С. Графические методы в практической психологии. Санкт Петербург : Речь, 2001. 123 с.
5. Ширн Ч., Рассел К. «Рисунок семьи» как методика изучения детскородительских взаимоотношений. *Альманах психологических тестов. Рисуночные тесты.* Москва : КСП, 1997. 285 с.
6. Элькин В. М. Театр цвета и мелодии Ваших страстей. Цветовая психология и психотерапия шедеврами искусства. Гармонизация цветовых программ жизни и Ваши тайные способности. Санкт Петербург : ИД «Петрополис», 2005. 321 с.

## Семінарське заняття № 5

**Тема:** *Арт-терапевтичний інструментарій*

**Вид заняття:** семінар - практикум

**Методи:** бесіда, діагностика знань, перегляд мультимедійних презентацій, психологічне дослідження, самостійна робота, використання арт-терапевтичних технік на практиці.

**Мотивація навчання** особистісне і професійне самовдосконалення

**Мета:** *знати* прийоми роботи з фарбами, олівцями, фломастерами та допоміжними засобами для них, особливості використання графічних арт-технік у психодіагностичній та психокорекційній роботі

*вміти* інтерпретувати символіку кольорів в арт-терапії. форми і методи діагностики психічного розвитку в

немовлячому віці, використовувати техніки: Спонтанне малювання та Малювання способом відбитків.

**Актуалізація опорних знань:** контрольні запитання (тестовий контроль) до теми «Арт-терапевтичний інструментарій».

### **План**

1. Графічні арт-техніки.
2. Прийоми роботи з фарбами, олівцями, фломастерами та допоміжними засобами для них (пензлі, ролики, губки тощо); використання графічних арт-технік у психодіагностичній та психокорекційній роботі.
3. Робота з кольорами. Інтерпретація кольорів в арт-терапії.
4. Спонтанне малювання. Малювання способом відбитків.
5. Арт-техніки роботи з папером. Принципи роботи з папером. Робота з кольоровим папером.
6. Створення колажів.

**Основні поняття:** графічні техніки, спонтанне малювання, малювання способом відбитків, колажі.

**Узагальнення вивченого:** виконання вправ, робота з психологічними тестами

**Завдання для підготовки до семінарського заняття:**

**I.** З метою узагальнення вивченого, успішного виконання вправ, психологічних та контрольних тестів, опрацювавши конспект лекції та рекомендовану літературу, знати відповіді на запропоновані запитання.

### **Контрольні запитання до теми**

1. Проаналізуйте загальну характеристику графічних арт-технік.
2. Охарактеризуйте Прийоми роботи з фарбами, олівцями, фломастерами та допоміжними засобами для них (пензлі, ролики, губки тощо).
3. Проаналізуйте особливості використання графічних арт-технік у психодіагностичній та психокорекційній роботі.
4. Охарактеризуйте особливості інтерпретації кольорів в арт-терапії.
5. Визначте техніки: Спонтанне малювання. Малювання способом відбитків.
6. Охарактеризуйте принципи роботи з папером. Робота з кольоровим папером.
7. Проаналізуйте особливості створення колажів.

**II.** Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи відповідно до плану семінарського заняття.

### **Література:**

1. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д., Грабенко Т. М. Практикум по креативной терапии. Санкт Петербург : Речь, 2001. 150 с.
2. Копытин А. И. Диагностика в арт-терапии. Метод «Мандала». Санкт Петербург : Питер, 2002.
3. Копытин А. И. Практикум по арт-терапии. Санкт Петербург : Питер, 2002. 440 с.
4. Копытин А. И. Руководство по групповой арт-терапии. Санкт Петербург : Речь, 2003. 319 с.

5. Кочюнас Р. Психологическое консультирование. Групповая психотерапия : учеб. пособие. 7-е изд. Москва : Академический проект, 2010. 463 с.
6. Лебедева Л. Д. Практика арт-терапии: подходы, диагностика. Санкт Петербург : Речь, 2003. 321 с.
7. Палмад Г. Психотерапия: 2-е изд. Санкт Петербург : Питер, 2003. 160 с.
8. Романова Е. С. Графические методы в практической психологии. Санкт Петербург : Речь, 2001.
9. Ширн Ч., Расселл К. «Рисунок семьи» как методика изучения детскородительских взаимоотношений. *Альманах психологических тестов. Рисуночные тесты.* Москва : КСП, 1997. 285 с.

### Семінарське заняття № 6

**Тема:** *Використання арт-технік в практиці казкотерапії*

**Вид заняття:** семінар – практикум.

**Методи:** бесіда, діагностика знань, перегляд мультимедійних презентацій, психологічне дослідження, самостійна робота, використання арт-терапевтичних технік на практиці.

**Мета:** *знати* принципи казкотерапії та способи використання у ній арт-технік, діагностичні критерії в казці. *вміти* використовувати форми і методи конструювання казкових сюжетів у групі, вибирати варіанти створення казок, їх діагностичне значення, шляхи інтерпретації.

**Мотивація навчання** особистісне і професійне самовдосконалення

**Актуалізація опорних знань:** контрольні запитання до теми «Використання арт-технік в практиці казкотерапії».



## **План**

1. Принципи казкотерапії та способи використання у ній арт-технік.
2. Казка як двері до колективного несвідомого, як спосіб контакту з дитячими ресурсами; як вказівка до дії; як засіб «обходу» опору.
3. Архетип і символіка казки. Відомі казкові персонажі, архетипічне значення образів. Казка як архетипічна метафора: діагностичні можливості. Діагностичні критерії в казці.
4. Індивідуальна казкотерапія. Варіанти створення казок, їх діагностичне значення, шляхи інтерпретації. Складання казки метафори на замовлення клієнта.
5. Групова казкотерапія. Конструювання казкових сюжетів у групі.
6. Корекція та діагностика за допомогою казок при роботі в групі. Арт-техніки в психодіагностиці казкою.

**Основні поняття:** колективне несвідоме, казка, архетип, символіка казки, казкові персонажі, архетипічна метафора.

**Узагальнення вивченого:** діагностика знань, виконання вправ, робота з психологічними тестами, тестовий контроль знань.

### **Завдання для підготовки до семінарського заняття:**

**I.** З метою узагальнення вивченого, успішного виконання вправ, психологічних та контрольних тестів, опрацювавши конспект та рекомендовану літературу, знати відповіді на запропоновані запитання.

### **Контрольні запитання до теми**

1. Проаналізуйте загальну характеристику методів казкотерапії.

2. Охарактеризуйте принципи казкотерапії та способи використання у ній арт-технік.
3. Проаналізуйте архетипи і символіку казки, відомі казкові персонажі, архетипічне значення образів.
4. Охарактеризуйте діагностичні критерії в казці.
5. Проаналізуйте варіанти створення казок, їх діагностичне значення, шляхи інтерпретації. Складання казки метафори на замовлення клієнта. розвиток мови в ранньому віці.
6. Назвіть техніки корекції та діагностики за допомогою казок при роботі в групі.

**II.** Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи відповідно до плану семінарського заняття.

### **Література:**

1. Киселева М. В. Арт-терапия в работе с детьми: Руководство для детских психологов, педагогов, врачей и специалистов, работающих с детьми. Санкт Петербург : Речь, 2006. 160 с.
2. Колошина Т. Ю., Трус А. А. Арт-терапевтические техники в тренинге: характеристики и использование. Практическое пособие для тренера. Санкт Петербург : Речь, 2010. 222 с.
3. Копытин А. И., Свистовская Е. Е. Арт-терапия детей и подростков. Москва : Когито-Центр, 2007. 196 с.
4. Копытин А. И. Практикум по арт-терапии. Санкт Петербург : Питер, 2002. 440 с.
5. Копытин А. И. Руководство по групповой арт-терапии. Санкт Петербург : Речь, 2003. 319 с.
6. Копытин А. И., Свистовская Е. Е. Руководство по детско-подростковой и семейной арттерапии. Санкт Петербург : Речь, 2010. 256 с.

7. Лебедева Л. Д. Практика арт-терапії: підходи, діагностика. Санкт Петербург : Речь, 2003. 321 с.

### **Семінарське заняття № 7**

**Тема:** *Арт-техніки роботи з піском та глиною*

**Вид заняття:** семінар-практикум.

**Методи:** бесіда, діагностика знань, перегляд мультимедійних презентацій, психологічне дослідження, самостійна робота, використання арт-терапевтичних технік на практиці.

**Мотивація навчання** особистісне і професійне самовдосконалення

**Мета:** *знати* соціальну ситуацію розвитку та провідну діяльність дитини в дошкільному віці, розвиток психічних функцій в дошкільному віці та особливості розвитку особистості дитини в дошкільному віці.

*вміти* використовувати форми і методи діагностики психічного розвитку дитини в дошкільному віці.

**Актуалізація опорних знань:** контрольні запитання (тестовий контроль) до теми «Арт-техніки роботи з піском та глиною».

### **План**

1. Історія виникнення піскової арт-терапії.
2. Принципи пісочної терапії. Подання інструкції при роботі з піском.
3. Обладнання для роботи з піском. Піднос: форма, колір, розміри. Матеріали: пісок, вода, предмети пісочниці. Типи предметів, які використовуються в пісковій арт-терапії.
4. Проективна психодіагностика в пісочниці (індивідуальна та групова форми).
5. Карти пісочної арт-терапії. Символіка відбитків на піску та форм з піску.

6. Покази до застосування групової піскової арт-терапії. Основні психодіагностичні «мішені» в груповій роботі.
7. Психокорекція в пісочниці (індивідуальна та групова форми). Прийоми обговорення. Основні способи гри з піском і водою. Психопрофілактика, розвиток і навчання в пісочниці.
8. Робота з глиною, пластиліном. Принципи ліплення.

**Основні поняття:** піскова арт-терапія, пісочниця, проективна психодіагностика, символіка відбитків на піску, психокорекція в пісочниці, принципи ліплення.

**Узагальнення вивченого:** виконання вправ, робота з психологічними тестами.

**Завдання для підготовки до семінарського заняття:**

**I.** З метою узагальнення вивченого, успішного виконання вправ, психологічних та контрольних тестів, опрацювавши конспект лекції та рекомендовану літературу, знати відповіді на запропоновані запитання.

### **Контрольні запитання до теми**

1. Проаналізуйте загальну характеристику та історію виникнення піскової арт-терапії.
2. Охарактеризуйте принципи пісочної терапії та інструкції при роботі з піском.
3. Опишіть особливості проективної психодіагностики в пісочниці (індивідуальна та групова форми).
4. Проаналізуйте покази та запити до застосування групової піскової арт-терапії. Проективна психодіагностика в пісочниці (індивідуальна та групова форми).
5. Охарактеризуйте способи роботи з глиною, пластиліном, принципи ліплення.

**II.** Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи відповідно до плану семінарського заняття.

### **Література:**

1. Зинкевич-Евстегнеева Т. Д., Грабенко Т. М. Чудеса на песке. Практикум по песочной терапии. Санкт Петербург : Речь, 2010. 340 с.
2. Киселева М. В. Арт-терапия в работе с детьми: Руководство для детских психологов, педагогов, врачей и специалистов, работающих с детьми. Санкт Петербург : Речь, 2006. 160 с.
3. Копытин А. И., Свистовская Е. Е. Руководство по детскоподростковой и семейной арт-терапии. Санкт Петербург : Речь, 2010. 256 с.
4. Кузб Н. В., Осипук Э. И. В гостях у песочной феи. Организация педагогической песочницы и игр с песком для детей дошкольного возраста. Методическое пособие для воспитателей и психологов дошкольных учреждений. Санкт Петербург : Речь, Москва: Сфера, 2011. 61 с.
5. Лебедева Л. Д. Практика арт-терапии: подходы, диагностика. Санкт Петербург : Речь, 2003.
6. Палмад Г. Психотерапия / 2-е изд. Санкт Петербург : Питер, 2003. 160 с.
7. Сакович Н. А. Технология игры в песок. Игры на мосту. Санкт Петербург : Речь, 2008. 176 с.

### **Семінарське заняття № 8**

**Тема:** *Лялькотерапія та музикотерапія як методи арт-терапії*

**Вид заняття:** семінар-практикум.

**Методи:** бесіда, діагностика знань, перегляд

мультимедійних презентацій, психологічне дослідження, самостійна робота, використання арт-терапевтичних технік на практиці.

**Мотивація навчання** особистісне і професійне самовдосконалення

**Мета:** *знати* загальна характеристика методу та форми лялькотерапії, види ляльок для корекційної та розвивальної роботи з дітьми.

*вміти* використовувати основні прийоми роботи із лялькою та метафоричними картами.

**Актуалізація опорних знань:** контрольні запитання (тестовий контроль) до теми «Лялькотерапія як метод арт-терапії».

### **План**

1. Загальна характеристика методу та форми лялькотерапії.
2. Процес лялько терапії (виготовлення ляльок, використання ляльок для емоційного відреагування).
3. Види ляльок для корекційної та розвивальної роботи з дітьми.
4. Основні прийоми роботи із лялькою.
5. Психологічна сутність музичної терапії.
6. Сучасні напрями та методи музикотерапії.
7. Техніки музикотерапії та їх вплив на працездатність людини.

**Основні поняття:** лялько терапія, процес лялько терапії, прийоми роботи із лялькою, метафоричні карти.

**Узагальнення вивченого:** виконання вправ, робота з

психологічними тестами.

**Завдання для підготовки до семінарського заняття:**

**I.** З метою узагальнення вивченого, успішного виконання вправ, психологічних та контрольних тестів, опрацювавши конспект лекції та рекомендовану літературу, знати відповіді на запропоновані запитання.

**Контрольні запитання до теми**

1. Проаналізуйте загальну характеристику методу та форми лялькотерапії.
2. Охарактеризуйте процес лялько терапії (виготовлення ляльок, використання ляльок для емоційного відреагування.
3. Проаналізуйте види ляльок для корекційної та розвивальної роботи з дітьми.
4. Охарактеризуйте психологічну сутність музичної терапії.
5. Назвіть сучасні напрями та методи музикотерапії.
6. Назвіть основні техніки музикотерапії та особливості їх використання.

**II.** Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи відповідно до плану семінарського заняття.

**Література:**

1. Демчук Т. Поняття музикотерапії та особливості її використання у педагогічній роботі з учнями дитячої музичної школи. Молодь і ринок. 2013. 161 с.
2. Киселева М.В. Арт-терапия в работе с детьми: Руководство для детских психологов, педагогов, врачей и

- специалистов, работающих с детьми. Санкт Петербург : Речь, 2006. 160 с.
3. Копытин А. И., Свистовская Е. Е. Арт-терапия детей и подростков. Москва: Когито-Центр, 2007. 196 с.
  4. Савельева-Кулик Н. О. Музична терапія в інтегративній медицині: навч. посіб. для лікарів-слухачів закладів (факультетів) післядипломної освіти. Киев : Інтерсервіс, 2014. 138 с.
  5. Самолук Н.М. Функціональна музика як фактор позитивного впливу на працездатність. *Перспективні напрямки розвитку економіки, управління та права: теорія і практика*: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 12 березня 2018 р.): у 3 ч. Полтава: ЦФЕНД, 2018. Ч. 1. 262 с.
  6. Самсонова Г. О. Звукотерапия. Музыкальные оздоровительные технологии. Тула-Москва : Дизайн-коллегия, 2009. 248 с.
  7. Шушарджан С. В. Руководство по музыкальной терапии. Москва : Медицина, 2005. 450 с.



## 6.Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість  годин
1.	Тема 1. Історичний розвиток психотерапії як галузі психологічної науки	7
2.	Тема 2. Основні форми арт-терапевтичної роботи	7
3.	Тема 3. Діагностичні можливості арт-терапії. Терапія дітей та підлітків методами арт	7
4.	Тема 4. Основи ізотерапії	7
5.	Тема 5. Арт-терапевтичний інструментарій	7
6.	Тема 6. Використання арт-технік в практиці казкотерапії	8
7.	Тема 7. Арт-техніки роботи з піском та глиною	8
8.	Тема 8. Лялькотерапія та музикотерапія як методи арт-терапії	9
	Разом	<b>60</b>

## **Оформлення звіту про самостійну роботу**

Підсумком самостійної роботи вивчення дисципліни «Арт-терапія» є складання письмового звіту за темами, вказаними в п. 6.

Захист звіту про самостійну роботу відбувається у терміни, обумовлені студентом і викладачем.

### **Види самостійної роботи**

1. Захист звіту про самостійну роботу
2. Презентація наукового фільму.
3. Презентація першоджерел.
4. Презентація наукової статті.
5. Написання наукової статті для публікації.
6. Підготовка виступу на студентській конференції.
7. Участь в олімпіаді з психології.

### **7. Питання до підсумкового контролю з дисципліни «Арт-терапія»**

1. Психотерапія як наука. Моделі психотерапії.
2. Арт-терапія як система психологічної допомоги.
3. Історичний шлях методів допомоги особистості.
4. Особливості та передумови виникнення сучасних напрямків психотерапії.
5. Предмет і завдання, етапи розвитку арт-терапії як науки.
6. Структура, функції вікової психології та зміст основних категорій арт-терапії.
7. Взаємозв'язки арт-терапії з іншими галузями знання.
8. Місце арт-терапії в системі наукового знання та зміст основних категорій вікової.
9. Історія становлення арт-терапії.
10. Індивідуальна та групова арт-терапія.

11. Художні форми роботи і арттерапевтичні вправи в психологічному забезпеченні професійної діяльності психолога практика
12. Огляд дослідження застосування арт-терапії в психологічному забезпеченні професійної діяльності психолога-практика.
13. Види арт-терапії: Ізотерапія, лялько терапія, казкотерапія, фототерапія, музикотерапія тощо.
14. Обмеження в арт-терапії.
15. Оцінка діагностичних параметрів у арт-терапії.
16. Арт-терапія та проєктивний малюнок. Метод творчих інсталяцій. Віннікот «Метод каракулей»
17. Проєктивні методи. Способи інтерпретації психомалюнків в психодіагностиці.
18. Класичні діагностичні засоби.
19. Символізм кольору. Кольорова карта для арт-терапії. Інтерпретація ліній.
20. Особливості арт терапевтичної роботи з дітьми. Методичні підходи до арт-терапії дітей та підлітків.
21. Застосування арттерапії в освітньому процесі.
22. Фототерапія. МАК в психотерапевтичній роботі з дітьми та підлітками.
23. Використання психомалюнків, функції психомалюнків в арт-терапевтичній роботі.
24. Принципи застосування малюнка у психодіагностиці.
25. Проєктивні малюнкові методи. Способи інтерпретації психомалюнків в психодіагностиці. Класичні діагностичні засоби.
26. Символізм кольору. Кольорова карта для арт-терапії. Інтерпретація ліній.
27. Індивідуальні та групові форми використання психомалюнків у психокорекції.
28. Робота з мандалами.
29. Графічні арт-техніки.

30. Прийоми роботи з фарбами, олівцями, фломастерами та допоміжними засобами для них (пензлі, ролики, губки тощо); використання графічних арт-технік у психодіагностичній та психокорекційній роботі.
31. Робота з кольорами. Інтерпретація кольорів в арт-терапії.
32. Спонтанне малювання. Малювання способом відбитків.
33. Арт-техніки роботи з папером. Принципи роботи з папером. Робота з кольоровим папером.
34. Створення колажів.
35. Принципи казкотерапії та способи використання у ній арт-технік.
36. Казка як двері до колективного несвідомого, як спосіб контакту з дитячими ресурсами; як вказівка до дії; як засіб «обходу» опору.
37. Архетип і символіка казки. Відомі казкові персонажі, архетипічне значення образів. Казка як архетипічна метафора: діагностичні можливості. Діагностичні критерії в казці.
38. Індивідуальна казкотерапія. Варіанти створення казок, їх діагностичне значення, шляхи інтерпретації. Складання казки метафори на замовлення клієнта.
39. Групова казкотерапія. Конструювання казкових сюжетів у групі.
40. Корекція та діагностика за допомогою казок при роботі в групі. Арт-техніки в психодіагностиці казкою.
41. Історія виникнення піскової арт-терапії.
42. Принципи пісочної терапії. Подання інструкції при роботі з піском.
43. Обладнання для роботи з піском. Піднос: форма, колір, розміри. Матеріали: пісок, вода, предмети

- пісочниці. Типи предметів, які використовуються в пісковій арт-терапії.
44. Проективна психодіагностика в пісочниці (індивідуальна та групова форми).
  45. Карти пісочної арт-терапії. Символіка відбитків на піску та форм з піску.
  46. Покази до застосування групової піскової арт-терапії. Основні психодіагностичні «мішені» в груповій роботі.
  47. Психокорекція в пісочниці (індивідуальна та групова форми). Прийоми обговорення. Основні способи гри з піском і водою. Психопрофілактика, розвиток і навчання в пісочниці.
  48. Робота з глиною, пластиліном. Принципи ліплення.
  49. Загальна характеристика методу та форми лялькотерапії.
  50. Процес лялько терапії (виготовлення ляльок, використання ляльок для емоційного відреагування).
  51. Види ляльок для корекційної та розвивальної роботи з дітьми.
  52. Основні прийоми роботи із лялькою, виготовлення ляльок.
  53. Психологічна сутність музичної терапії.
  54. Сучасні напрями та методи музикотерапії.
  55. Техніки музикотерапії та їх вплив на працездатність людини.

## Шкала оцінювання навчальних досягнень студентів

Види занять	Бали
<b>1. Поточна складова оцінювання</b>	
1.1. Історичний розвиток психотерапії як галузі психологічної науки	5
1.2. Основні форми арт-терапевтичної роботи	5
1.3. Діагностичні можливості арт-терапії. Терапія дітей та підлітків методами арт	5
1.4. Основи ізотерапії	5
1.5. Арт-терапевтичний інструментарій	5
1.6. Використання арт-технік в практиці казкотерапії	5
1.7. Арт-техніки роботи з піском та глиною	5
1.8. Лялькотерапія та музикотерапія як методи арт-терапії	5
1.9. Самостійна робота	20
<b>Всього поточна складова оцінювання:</b>	<b>60</b>
<b>2. Підсумкова складова оцінювання</b>	
2.1. Модульний контроль №1	20
2.2. Модульний контроль №2	20
<b>Всього підсумкова складова оцінювання:</b>	<b>40</b>
<b>Разом:</b>	<b>100</b>

## Сума балів за всі форми навчальної діяльності

Сума балів за всі форми навчальної діяльності	Для заліку
90 – 100	зараховано
82 – 89	
74 – 81	
64 – 73	
60 – 63	
35 – 59	не зараховано з можливістю повторного складання
0 – 34	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

## 8. Рекомендована література

### Базова

1. Демчук Т. Поняття музикотерапії та особливості її використання у педагогічній роботі з учнями дитячої музичної школи. *Молодь і ринок*. 2013. № 2. С. 158–161.
2. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д., Грабенко Т. М. Практикум по креативной терапии. Санкт Петербург : Речь, 2001. 450 с.
3. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д., Грабенко Т. М. Чудеса на песке. Практикум по песочной терапии. Санкт Петербург : Речь, 2010. 340 с.
4. Киселева М. В. Арт-терапия в работе с детьми: Руководство для детских психологов, педагогов, врачей и специалистов, работающих с детьми. Санкт Петербург : Речь, 2006. 160 с.
5. Каліна Н. Ф. Психотерапія : підручник. Київ :

- Академвидав, 2010. 288 с.
6. Карасьева К. В. Світ дитячої гри. Київ : Шк. світ, 2010. 128 с.
  7. Карвасарский Б. Д. Психотерапия. Санкт Петербург : Питер, 2010. 544 с.
  8. Колошина Т. Ю., Трус А. А. Арт-терапевтические техники в тренинге: характеристики и использование. Практическое пособие для тренера. Санкт Петербург : Речь, 2010. 321 с.
  9. Копытин А. И., Свистовская Е. Е. Арт-терапия детей и подростков. Москва : Когито-Центр, 2007. 196 с.
  10. Копытин А. И. Арт-терапия женских проблем. Москва : Когито-Центр, 2010. 221 с.
  11. Копытин А. И. Практикум по арт-терапии. Санкт Петербург : Питер, 2002. 440 с.
  12. Копытин А. И. Руководство по групповой арт-терапии. Санкт Петербург : Речь, 2003. 319 с.
  13. Копытин А. И., Свистовская Е. Е. Арт-терапия детей и подростков. Москва Когито-Центр, 2007. 196 с.
  14. Копытин А. И., Свистовская Е. Е. Руководство по детскоподростковой и семейной арттерапии. Санкт Петербург : Речь, 2010. 256 с.
  15. Копытин А. И., Свистовская Е. Е. Арт-терапия детей и подростков. Москва : Когито-Центр, 2007. 196 с.
  16. Кочюнас Р. Психологическое консультирование. Групповая психотерапия : учеб. пособие. 7-е изд. Москва : Академический проект, 2010. 463 с.
  17. Кузб Н. В., Осипук Э. И. В гостях у песочной феи. Организация педагогической песочницы и игр с песком для детей дошкольного возраста: Методическое пособие для воспитателей и психологов дошкольных учреждений. Санкт Петербург : Речь, Москва : Сфера, 2011. 161 с.
  18. Лебедева Л. Д. Практика арт-терапии: подходы,



- диагностика. Санкт Петербург : Речь, 2003. 321 с.
19. Палмад Г. Психотерапия: 2-е изд. Санкт Петербург : Питер, 2003. 160 с.
  20. Пурнис Н. Е. Арт-терапия. Аспекты трансперсональной психологии. Санкт Петербург : Речь, 2008. 121 с.
  21. Романова Е. С. Графические методы в практической психологии. Санкт Петербург : Речь, 2001. 161 с.
  22. Рудестам К. Групповая психотерапия. Психокоррекционные группы: теория и практика / пер. с англ. Санкт Петербург : Питер, 2001. 384 с.
  23. Савельева-Кулик Н. О. Музична терапія в інтегративній медицині: навч. посіб. для лікарів-слухачів закладів (факультетів) післядипломної освіти. Київ : Інтерсервіс, 2014. 138 с.
  24. Сакович Н.А. Технология игры в песок. Игры на мосту. Санкт Петербург : Речь, 2008. 176 с.
  25. Самолюк Н. М. Функціональна музика як фактор позитивного впливу на працездатність. *Перспективні напрямки розвитку економіки, управління та права: теорія і практика*: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 12 березня 2018 р.): у 3 ч. Полтава: ЦФЕНД, 2018. Ч. 1.
  26. Самсонова Г. О. Звукотерапия. Музыкальные оздоровительные технологии. Тула-Москва : Дизайн-коллегия, 2009. 248 с.
  27. Ширн Ч., Рассел К. «Рисунок семьи» как методика изучения детскородительских взаимоотношений / Альманах психологических тестов. Рисуночные тесты. Москва : КСП, 1997. 285 с.
  28. Шоттенлоэр Г. Рисунок и образ в гештальттерапии. Санкт Петербург : Изд-во Пирожкова, 2001. 228 с. (Глава «Семейные рисунки»).
  29. Шушарджан С. В. Руководство по музыкальной терапии.

М. : Медицина, 2005. 450 с.

30. Элькин В. М. Театр цвета и мелодии Ваших страстей. Цветовая психология и психотерапия шедеврами искусства. Гармонизация цветовых программ жизни и Ваши тайные способности. Санкт Петербург :>ID «Петрополис», 2005. 321 с.

### Допоміжна

31. Вачков И. В. Групповые методы в работе школьного психолога: учебно-методическое пособие. 2-е изд., доп. Москва : Ось-89, 2006. 224 с. (Практическая психология).
32. Вачков И. В. Основы технологии группового тренинга. Психотехники: учебное пособие. 2-е изд., перераб. и доп. Москва : Издательство «Ось-98», 2000. 224 с.
33. Дилео Д. Детский рисунок: диагностика и интерпретация. Москва : Апрель Пресс, Изд-во ЭксмоПресс, 2001. 133с.
34. Мэй Р. Мужество творить / Пер. с английского Москва : Институт общегуманитарных исследований, 2008. 421 с.
35. Зейг Дж. К. Эволюция психотерапии: сборник статей. Осень патриархов: психоаналитически ориентированная и когнитивно-бихевиоральная терапия. Москва : Класс, 1998. Т. 2. 416 с. (Библиотека психологии и психотерапии).
36. Островская А. М. Целительная сила творчества. Материал с сайта «Междустрочие... Сайт о психологии и творчестве», <http://anna-ostrov.my1.ru/publ/38-1-0-56>
37. Ферс Г. М. Тайный мир рисунка. Санкт Петербург: Европейский дом, 2000. 221 с.
38. Фрейд З. Воспоминания Леонардо да Винчи о раннем детстве / Пер. с нем. Р. Додельцева, М. Попова. Санкт Петербург : Азбука-классика, 2007. 322 с.
39. Холмс П. Внутренний мир снаружи: Теория объектных отношений и психодрама / Пер. с англ. Р. Р. Муртазина. Москва : Независимая фирма «Класс», 1999. 288 с.
40. Штейнхардт Л. Юнгианская песочная психотерапия. Санкт Петербург : Питер, 2001. 112 с.

## 9. Інформаційні ресурси

1. Національна бібліотека ім. В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbu.gov.ua/>
2. Обласна наукова бібліотека (м. Рівне, майдан Короленка,6) URL: <http://www.lib.rv.ua/>
3. Рівненська централізована бібліотечна система (м. Рівне, вул. Київська, 44). URL: <http://www.cbc.rv.ua/>
4. Наукова бібліотека НУВГП (м. Рівне, вул. Олекси Новака, 75). URL: <http://nuwm.edu.ua/naukova-biblioteka> (інформаційні ресурси у цифровому репозиторії)
5. Психологічний сайт. URL: [http://www.syntone-spb.ru/library/books/content/1068.html?current\\_book\\_page=all](http://www.syntone-spb.ru/library/books/content/1068.html?current_book_page=all)
6. Музична терапія: як музика впливає на здоров'я. URL: <https://konkurent.ua/publication/30415/muzichna-terapiya-yak-muzika-vplivaye-na-zdorovya/>
7. Щедролосєва К. О. Музикотерапія та її лікувально-педагогічні можливості. URL: <http://www.kspu.edu/FileDownload.ashx/%D0%A9%D0%B5%D0%B4%D1%80%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D1%81%D1%94%D0%B2%D0%B0%20%D0%9A.%D0%9E.doc?id=8bf2bf6c-2fb4-4923-bb68-8e6e7cfaa723>
8. Савенко А. А. Функциональная музыка как средство эффективизации трудовой деятельности. *Гуманитарные научные исследования*. 2015. № 1. Ч. 2. URL: <http://human.snauka.ru/2015/01/9228>
9. Сорока Н. В. Функциональная музыка как компонент медиасферы / Сайт СибАК. URL: <http://sibac.info/index.php/2009-07-01-10-21-16/1196-2012-02-10-08-59-26>.